

aktum

AKTUELLT VID UMEÅ UNIVERSITET

MAJ 4/2001

*Dålig och bra
arbetsmiljö
vid universitetet*

Omslagsbild Erika Lidén

aktum

AKTUELLT VID
UMEÅ UNIVERSITET

MAJ 4/2001

Ansvarig utgivare Ulla Nordlinder

Redaktör Jonas Ericson
tel 090-786 99 45
Aktum@adm.umu.se
jonas.ericson@adm.umu.se

Adress
Informationsenheten
Umeå universitet
901 87 Umeå
www.umu.se
Tel 090-786 50 00 (vx)
Fax 090-786 99 95

Redaktion
Jonas Ericson
Stefan Lybeck
Carina Dahlberg

Redaktionsråd
Kristina Sjögren
Camilla Norrbin
Barbro Renkel
Gunnel Grelsson
Tommy Ericsson
Dan Frost
Kjell Grankvist
Jan Mannberg

Layout Ateljé 293, Umeå universitet

Repro Umerepro Bild & Media

Tryck Tryckeri City

Upplaga 7 500

Aktum i ny kostym

Det nya numret av Aktum du håller i din hand är ovanligt nytt. Sen jag tillträdde redaktörstjänsten i januari har jag tillsammans med redaktionen och redaktionsrådet kläckt några nya idéer, idéer som alla syftar till att göra personaltidningen Aktum mer till personalens tidning. Tiden är inne att sjösätta några av idéerna.

De första förändringarna märkte du nog innan du ens vände det första bladet, nämligen formatet och layouten. Aktum har fått en ny kostym. Och kostymen ska vi fylla med bra reportage om dig och din arbetsplats. Här finns givetvis utrymme för dialog; jag tror att resultatet blir bäst om du talar om för oss vad som verkligen är intressant och viktigt för dig, till exempel genom att e-posta eller ringa in tips till oss på redaktionen.

Ett annat bra sätt att vara med och forma tidningen är att skriva på den nya debattsidan. Tyck till i korta ordalag om vad som helst som rör vår gemensamma arbetsplats. Den som vill får vara anonym. Tanken är att sidan ska fungera som en anslagstavla för alla anställda.

I det här numret fokuserar vi på vår arbetsmiljö. Det har pratats och skrivits en hel del om den både i media och runt fikaborden på sistone och Aktum vill också göra ett debattinlägg. Undersökningar visar att några av de stora bovorna i dramat är stressen och konkurrensen på jobbet. Men medias bild av universitetet som dålig arbetsplats nyanseras av faktumet att här också finns arbetsplatser där personalen mår bra och inte drabbas lika hårt av stress och konkurrens.

Det är också Aktumpremiär för vår reportageserie Runt Fikabordet och för vår enkät Apropå. Vi har vässat näst sista sidan med en serie och ett korsord, vi lyfter blicken och tar en titt på vår universitetsomvärld och vi frågar oss vad som hände sen. En annan nyhet är ju att Aktum har fått en ny ledarskribent.

Jonas Ericson, redaktör
jonas.ericson@adm.umu.se

Tipsa gärna redaktionen!

Kraftigt minskat söktryck

Antalet sökande till fristående kurser har minskat med 25 procent jämfört med i fjol. Översatt i antal sökande innebär det en minskning med 4 300 personer jämfört med förra året och med 5 300 sökande jämfört med 1999.

1999 sökte 15 800 personer fristående kurser, -00 var det 14 500 sökande och i år är det 10 500.

Antalet gymnasister som väljer att läsa fristående kurser direkt efter gymnasiet har också minskat kraftigt. -99 sökte 1 400 nyexaminerade gymnasister, förra året 700 och i år endast 400.

Det finns ännu inga siffror över söktrycket till programmen. Man vet att för landet i stort har antalet ansökningar minskat med sex procent.

Det minskade söktrycket kan bland annat förklaras med att den förbättrade konjunkturen gett ungdomar fler alternativ till utbildning, den demografiska bilden, 19-åringarna tillhör en liten barnkull, och att allt färre går ut gymnasieskolan med behörighet till högskolan. Enligt en SCB-undersökning är intresset för fortsatta studier efter gymnasiet minst i Norrland.

Vid universitetsstyrelsens nästa sammanträde, den 7 juni, kommer konsekvenserna av det minskade söktrycket att belysas.

Fyra miljoner till hjärnforskning

Universitetsstyrelsen beslutade efter en anhållan från professorerna Roland S Johansson och Lars Nyberg att anslå max 4 miljoner kronor till att bygga upp forskningsstödande kompetens inom området fMRI. fMRI, functional Magnetic Resonance Imaging, funktionell magnetisk resonansavbildning är ett expansivt område inom hjärnforskningen. Stiftelsen för strategisk forskning kommer att avsätta 100 miljoner för en satsning på en centrubildning inom området neurovetenskap, datavetenskap och robotik.

Enhet för externa relationer

Från och med den första juni hittas följande verksamheter under en och samma enhet; EU:s strukturfonder och ramprogram, kampanjen Kunskap för Framtiden och Alumniverksamheten. Namnet blir Enheten för Externa Relationer.

Bakgrunden är viljan att öka det finansiella stödet till högprioriterade områden inom universitetet, något som förutsätter kontinuerlig utveckling av relationerna med näringsliv, organisationer och privatpersoner.

Ja till ny Jämställdhetspolicy

Förslaget till jämställdhetspolicy bordlades vid förra styrelsemötet. Orsaken var att en del styrelseledamöter tolkade vissa av policyens att-satser som en överideologi som skulle inverka på den akademiska friheten och styra utbildningen och forskningen.

Styrelsens ordförande, Lars Anell, fick i uppdrag att finna en formulering som hela styrelsen skulle ställa sig bakom, vilket den också gjorde vid senaste mötet. I det nya policyförslaget har bland annat formuleringen om genusvetenskapens betydelse för universitetets jämställdhetspolicy stärkts.

Fortbildningsprogram för forskarutbildare

Universitetspedagogiskt centrum, UPC, får 700 000 kronor till utveckling av ett program för utbildning av forskarutbildare vid Umeå universitet. Medlen tas ur ramen för kompetenshöjning och rekrytering. Därmed har de avsattna 80 miljonerna fördelats.

Nya rutiner för lärares semester

Avtal har träffats mellan universitetet och personalorganisationerna SACO/S, Sveriges Läkarförbund, OFR/S och SEKO civil om förändrade rutiner för lärares semester. Avtalet gäller redan från i år och avtalet med rutinbeskrivningar finns tillgänglig på löneadministrativa enhetens hemsida: www.umu.se/loneadm/umu_internt/index.html

Samverkans hus

Under påsken kom besked från beslutsdelegationen för mål 1 att de inte kommer att bevilja pengar till Samverkanshuset.

Universitetet har sedan tidigare fått 10 miljoner av Kempestiftelserna till huset. Rektor förklarade att han kommer att fortsätta arbetet med att hitta andra externa finansieringskällor eftersom huset är en viktig komponent inom den tredje uppgiften. Styrelsen uttalade sitt stöd för rektors fortsatta arbete i frågan.

Arbetsmiljön på Umeå universitet har varit i rampluset den senaste tiden, ett resultat av att både vi själva och media har placerat den där. Undersökningar visar att den helt enkelt är dålig på vissa håll och att alltför mycket stress har lett till många och långa sjukskrivningar.

Det handlar om vår Arbetsmiljö

TEXT JONAS ERICSON FOTO ERIKA LIDÉN

Marianne Åsell och Mats Molin vid Universitetshälsan märker att allt fler sjukskriver sig på grund av stress. Ofta är det konkurrens och tidsbrist som får oss att må dåligt, många lärare och forskare upplever att alltmer ska presteras på allt kortare tid.

Men det finns också exempel inom universitetets väggar där arbetet kommit långt för att förebygga stressrelaterade sjukdomar. Det finns institutioner med internationellt framgångsrika forskare som har normala arbetstider, där personalen hämtar sina barn på dagis och där ledningen uppmuntrar sina doktorander att odla sina fritidsintressen och göra annat än att arbeta.

Billy Ehn har väckt en del uppmärksamhet med sin senaste bok Universitetet som arbetsplats – Reflektioner kring ledarskap och kollegial professionalism. Han skriver att universitetet traditionellt går i bräsch för kunskap, förnuft och utvecklingstänkande, men inte alltid applicerar den nyvunna kunskapen på de anställdas arbetsförhållanden. Kritiskt tänkande är ett honnörsord, men när det gäller den egna bakgården, universitetet som arbetsplats, är inte alltid viljan att ifrågasätta lika stark.

– Jag tror att lärare och forskare ibland har svårigheter med att se universitetet som en arbetsplats, med allt vad det innebär. Institutionen blir i stället mer

som ett kompisgäng med gemensamma intellektuella intressen – eller som en otrevlig plats för fiendskap och utstötning. Vi borde bli bättre på att analysera och rätta till våra egna arbetsförhållanden, till exempel när det gäller samarbete, jämställdhet och demokrati. Det här är ju något som man jobbar ambitiöst med på många andra håll och vi har mycket att lära. Om arbetsglädjen hotas drabbar det alla goda planer för vetenskaplig och pedagogisk framgång, säger Billy Ehn.

Det nya diskussionsforumet på webbens anställdasida är ett nytt verktyg för att förbättra vår arbetsmiljö. Här kan alla anställda lämna synpunkter, tips, förslag och ställa frågor som rör arbetsmiljön.

– Någon gång under hösten ska materialet sammanställas och bilda underlag för miljöförbättrande åtgärder, säger personalkonsulent Anders Sjöström. Forumet startade i slutet av mars men inledningsvis har det varit skvalt med diskuterandet.

Anders Sjöström säger att många studier pekar på samma problem i arbetsmiljöfrågor: Dåliga möjligheter till återkoppling för den anställde, otryggt arbetsklimat, otydliga målsättningar med det egna arbetet, en för liten frihet att påverka arbetsituationen och en ledning som inte insett detta; faktorer som en ny undersökning här på universitetet bekräftar.

Universitetshälsan gjorde på uppdrag av teknisk/naturvetenskaplig fakultet en undersökning i mars/april. De intervjuade tio anställda som uppgav att de mätte dåligt och tio som uppgav att de mätte bra. Resultatet visade att de ovan nämnda faktorerna har stor betydelse för den som vill må bra på jobbet.

Anders Sjöström berättar också om ett pågående projekt som handlar om så kallade långtidsfriska.

– Med långtidsfriska menas anställda som inte haft några sjukdagar de två senaste åren. Just nu pågår arbetet med att sammanställa statistiken kring detta, så än så länge är det för tidigt att dra några slutsatser utifrån materialet.

Anders betonar att det är intressant att vända på steken, att inte bara stirra sig blind på de långtidsjukskrivna och orsakerna bakom detta, utan också att undersöka vilka arbetsmiljöfaktorer som bidrar till att vissa anställda sällan eller aldrig är sjuka.

Liknande undersökningar har gjorts på andra håll, till exempel på Stora Enso kartongbruk utanför Avesta. Och de slutsatser Stora Ensos företagsläkare Johnny Johnsson drog passar bra in i den bild som Anders Sjöström målar. Den långtidsfriske trivs på jobbet eftersom hon eller han bland annat har klara mål, möjlighet till återkoppling och ett fritt och tryggt arbetsklimat.

UNIVERSITETSHÄLSAN:

Stress och utmattning allt större problem

Universitetsvärlden präglas av tävling och konkurrens på många plan; lokalt, nationellt och internationellt. Detta skapar en speciell kultur på många arbetsplatser där många anställda, oftast kvinnor, drabbas av stressrelaterade sjukdomar och i värsta fall utmattningsdepression.

– De söker sig sedan till oss för att få hjälp, inleder Mats Molin vid Universitetshälsan. Av den anledningen vill jag omedelbart säga att våra besökare/patienter inte är representativa för hela universitetet. Vi möter ett urval från olika yrkeskategorier som mår dåligt och har problem, nästan alltid på grund av stress. Problemen finns för övrigt i hela samhället och därmed hos alla våra kunder.

Mats Molin och hans kollega Marianne Åsell berättar att november och maj är de tyngsta månaderna.

– I maj skall allt slutföras, allt skall bli klart; avhandlingar, ansökningar, uppsatser och rapporter. Samtidigt är ofta krafterna på väg att ebba ut och man orkar inte, till sin stora besvikelse, öka tempot på upploppet, förklarar Marianne Åsell.

Både Åsell och Molin betonar att det under en treårsperiod varit en klar ökning av de stressrelaterade problemen bland lärare och forskare.

Svårigheten är att den drabbade är den siste som vill inse faran. Därför kommer reaktionen alltför sent och medför ibland djupa depressioner. Här har omgivningen, arbetskamrater och chefer, en viktig uppgift. Dialog och återkoppling kan medföra att faran upptäcks i tid, fortsätter Marianne Åsell.

– Att bli frisk tar tid. Ofta handlar det om år för att komma tillbaka i god form, menar Mats Molin. Det är frågan om att bryta livslånga mönster – och det görs naturligtvis inte under en två veckors sjukskrivning, för att sedan återgå till sin arbetsplats där allt är som tidigare.

Marianne Åsell och Mats Molin poängterar universitets- och högskolevärldens speciella kultur och klimat. Här råder, som vi alla vet, en atmosfär, en stämning, av tävlan och konkurrens. En upptäckt i ett laboratorium i Kalifornien kan skapa stress vid ett labb i Umeå. Kamperna om tjänster och finansiella anslag kan vara hårda

och skoningslösa. På många institutioner arbetar personalen ofta kvällar, nätter och ordet ledighet bär här en negativ klang.

– Att då som ung ambitiös doktorand våga bryta detta mönster är definitivt inte lätt. Man vill vara duktig och lojal genom att arbeta dygnet runt. Detta har dock i långa loppet ett mycket högt pris, betonar Marianne Åsell.

Universitetshälsan har naturligtvis konstaterat att universitetets lärare mår allt sämre. Studentgrupperna blir större, resurserna blir mindre. Ekvationen går helt enkelt inte ihop.

– Främst är det de kvinnliga lärarna som far illa. De berättar att de känner ansvar, empati och omsorg – och vill hjälpa sina studenter så mycket som möjligt. Men tiden räcker inte till. Köerna av hjälpsökande och frågande studenter utanför deras arbetsrum blir alltför långa, situationen alltför krävande. Pressen kan leda fram till utmattning, säger Marianne, som också tillägger att dessa kvinnliga lärare alltför sällan får chans till återkoppling och erkännande för sina insatser.

– Behandling av stressrelaterade sjukdomar, som exempelvis belastningsskador och utmattning, tar lång tid. Det handlar nästan alltid om att bryta ett livslångt mönster, säger Mats Molin, socionom vid Universitetshälsan.

– Många av universitetets kvinnliga lärare mår dåligt. De har alltför höga krav på sig själva och svårt att sätta gränser, detta samtidigt som resurserna blir mindre. Följden blir i alltför många fall negativ stress och utmattning, konstaterar Marianne Åsell, företagsskötarska vid Universitetshälsan.

TEXT STEFAN LYBECK
FOTO ROLF EKLUND

Delaktighet skapar trivsel

Nästan alla som jobbar vid universitetsservice trivs med sin arbetsmiljö. Resultatet från den enkätundersökning som nyligen presenterats visar på en mycket positiv upplevelse av arbetssituationen.

– Jag tror att mycket handlar om ledarskap. Man måste tro på sina medarbetare och att de vill göra ett bra jobb, säger Siv Olofsson, chef för universitetsservice.

TEXT CARINA DAHLBERG FOTO ROLF EKLUND

Några resultat ur enkäten

- 92 procent vill fortsätta arbeta vid universitetsservice
- 92 procent trivs med sina arbetsuppgifter, lika många trivs med arbetskamraterna
- 91 procent är nöjda med sin närmaste arbetsledare
- 90 procent tycker att stämningen är glad på arbetsplatsen
- 87 procent känner till målen för enheten
- 87 procent tycker att arbetet är meningsfullt
- 85 procent är stolta över sitt arbete
- 75 procent tycker att arbetet är intressant
- 76 procent tycker att arbetsledarna är klara och tydliga
- 47 procent vill bestämma mer hur arbetet ska planeras och utföras
- 40 procent anser att de inte kan påverka sitt arbete
- 39 procent tycker att de inte har tillräckligt med tid att göra ett bra jobb
- 34 procent känner oro för framtiden

– Jag tror att det betyder mycket att det man gör som chef är ärligt menat. Att man kan skapa förtroende och bygga upp en vi-känsla, säger Siv Olofsson.

Enkätundersökningen är ett led i den målmedvetna satsningen på att förbättra arbetsmiljön som pågått under en längre tid.

– Vi har jobbat i många år med att sätta upp mål för verksamheten och tydliggöra syftet med att vi finns vid universitetet, förklarar Siv Olofsson.

Som en röd tråd i arbetet har möjligheten för den enskilde anställda att påverka sin arbetssituation löpt. Delaktighet och vi-anda är andra nyckelord.

Vid universitetsservice jobbar många olika yrkesgrupper: tryckeripersonal, formgivare, fotografer, IT-personal, serviceassistenter – som har kombinationstjänster som lokalvårdare/skrivvakter/kontorister, lokalvårdare, säljare,

tekniker och ingenjörer samt restaurangpersonal. De 25 enheterna som tillhör service drivs alla som någon form av resultatenheter.

Arbetsmiljöenkäten utformades i samarbete med Nils Eriksson som forskar i arbetsmiljöfrågor vid sociologiska institutionen. Av 240 utskickade enkäter besvarades 206.

– Vid presentationen av resultatet inför personalen sa Nils Eriksson att han kände sig ovan att redogöra för så positiva resultat, säger Siv Olofsson.

På väldigt många frågor har 80 procent eller fler av de svarande uppgett sig vara nöjda.

– Det tycker jag är kanonbra. Men det är klart att det finns frågor som inte upplevs lika positivt. Många uppger till exempel att de är missnöjda med sin lön. 40 pro-

cent anser att de inte kan påverka sitt arbete men 75 procent tycker att deras arbete är intressant.

Enkäten avslöjar också att många anställda känner en oro för framtiden.

– Var tredje oroar sig för framtiden och lika många är oroliga för den egna resultatenshetens ekonomi. Det hänger förmodligen ihop. På vissa enheter är det över 50 procent av personalen som oroar sig, berättar Siv.

Samtidigt är solidariteten mellan de olika enheterna hög, 72 procent säger att det är rätt att ekonomiskt stötta andra enheter som har negativa resultat.

– Det skapar en trygghet som nog är ett uttryck för den vi-anda vi jobbat med.

Ett av svaren som glädjer Siv extra mycket är att 84 procent uppger att de inte är rädda för att föra fram sina åsikter.

– Det är positivt med tanke på att det sägs att personalen på universitetet blir allt tystare. Det är också roligt att 88 procent säger att de respekterar sina arbetskamrater och arbetsledare.

Enkätresultatet visar att det finns skillnader mellan olika enheter i hur man upplever sin situation men också skillnader mellan kvinnor och män. Kvinnorna är överlag mer nöjda.

Trots det goda resultatet upplever de anställda vid universitetsservice inte att de är mindre trötta eller har en bättre hälsa än andra.

– Där ligger vi lika med resultat från övriga Sverige.

Trots det är sjukskrivningsstatistiken väldigt låg. De anställda har bara 8,1 sjukdagar i genomsnitt jämfört med Umeå kommun som har 28,1 dagar.

Men Siv Olofsson tänker inte slå sig till ro med den goda statistiken.

– Även om resultatet är bra finns det mycket som vi kan göra bättre, konstaterar hon.

– Vi får dagligen besök av medlemmar som vill prata om arbetsmiljöproblem, säger Eva Norling, SACO/SULF. De övriga fackliga representanterna håller med, under de senaste åren har detta varit på agendan allt oftare. Arbetsmiljöproblem är ingen nyhet för personalorganisationerna på Umeå universitet.

Arbetsorganisationen måste bli tydligare

TEXT JONAS ERICSON FOTO ROLF EKLUND

Sex representanter från tre personalorganisationer sitter samlade, där finns ST-ATF, SEKO och SACO/SULF representerade.

När medlemmar besöker dem för att prata om problem är orsaken ofta en eller flera av följande tre: kommunikationsproblem, tidsbrist och otydlig organisation där det inte alltid är enkelt att se vilka arbetsuppgifter som hör till vem.

– En otydlig organisation skapar frustration och leder i värsta fall till mobbning, säger Inger Ehn Knobblock (SULF). När det råder oklarheter kring vem som egentligen ska göra vad på en institution, kan följden bli att någon anställd blir särskilt drabbad.

– Eftersom personalorganisationer har relativt få verktyg att arbeta med är det viktigt att vi utnyttjar de resurser vi har, menar Ing-Marie Nilsson (ST-ATF). Vi påverkar på olika vis; personalorganisationerna finns ju representerade på alla nivåer vid universitetet. Vi har även regelbundna kontakter med universitetsledningen. Men Umeå är kanske lite bättre rustat än andra universitetsorter eftersom flera av de fackliga företrädarna även har centrala uppdrag där inte minst kontakterna med

departement, politiker och Högscoleverk är betydelsefulla. Vi kan också driva arbetsmiljöarbetet framåt genom att hävda arbetsmiljölagen. Vi hjälper naturligtvis också enskilda medlemmar som vänder sig till oss.

Men sorgligt nog går det ofta lång tid innan medlemmen tar kontakt, något som beror på flera saker.

– När det gäller lärarna tror jag att det hänger ihop med att det är en stolt yrkeskår som sätter

lojalitet mot studenterna före lojalitet mot sig själva, säger Inger Ehn Knobblock. Därför tar det tid innan de söker hjälp, något som i förlängningen leder till en känsla av otillräcklighet och i allra värsta fall till utbrändhet och sjukskrivning.

Sarah Ljungquist (SULF) håller med och säger att medlemmarna inte alltid tänker på att det faktiskt går att göra något åt problemet.

Flera undersökningar har visat på arbetsmiljöproblem, och Ing-Marie Nilsson (ST-ATF) säger att det nu är dags att göra något åt det. Opinionsbildning är ett sätt att påverka politiker. Det kan i bästa fall ge ökade resurser till högskoleområdet och på sikt förbättra de anställdas situation.

Lärare sätter ofta lojalitet mot studenterna före lojalitet mot sig själva

Inger Ehn Knobblock, Anneli Jonsson, Sarah Ljungquist, Ing-Marie Nilsson, EvaLena Engberg och Eva Norling.

– Utbildning är också viktigt, menar EvaLena Engberg (ST-ATF) och Anneli Jonsson (SEKO). Arbetsmiljöombuden har under en längre tid utbildats av personalorganisationerna. Nu kan vi med tillfredsställelse notera att även prefekternas utbildning blivit obligatorisk. En diger lista med akademiska meriter ger inte, som bekant, med automatik en bra prefekt.

Ing-Marie Nilsson, EvaLena Engberg och Anneli Jonsson får stöd från de övriga, men Inger Ehn Knobblock påminner om att en genomlysning av hela organisationen borde prioriteras.

– Vi måste belysa hur universitetet som arbetsplats är organiserad, helt enkelt för att tydliggöra arbetsuppgifter och ansvar. Jag tycker att det bör bli arbetsgivarens nästa steg för att komma vidare i arbetsmiljöarbetet.

KTH är bäst

Kungliga tekniska högskolan är landets bästa tekniska högskola. Det visar den granskning som tidningen NyTeknik gjort av samtliga högskolor som ger teknisk utbildning i Sverige. I totalgranskningen hamnar Umeå universitet föga smickrande i den fjärde gruppen. Totalgranskningen gäller såväl studiemiljö som kvalitet på utbildningen och vad som händer efter examen. Exempel på granskningar är jämställdhet, lärarnas pedagogiska utbildning, bostadssituationen på orten och medianlön några år efter examen.

Ny rektor i Gävle

Regeringen har utsett docent Leif Svensson till rektor för Högskolan i Gävle från och med den 1 juli 2001 till och med den 30 juni 2007. Han är idag vice rektor med ansvar för grundutbildningen vid Lunds tekniska högskola (LTH) samt ordförande i styrelsen för LTH Ingenjörshögskola.

Ny chef för överklaganden

Regeringen har utsett departementsrådet i Utbildningsdepartementet Hans Strandell till direktör och chef för Överklagandenämnden för studiestöd, som lokaliserats till Härnösand.

Studiebidrag till 50+

Regeringen har beslutat att studiebidrag ska kunna lämnas till studerande mellan 51 år och 55 år för ett antal yrkesinriktade utbildningar. De aktuella utbildningarna leder till yrken där det idag råder brist på eller kommer att råda brist på utbildad arbetskraft. Yrkena finns bland annat inom vård, omsorg, skola och byggsektorn. CSN återkommer med mer information.

Ny VD för IVA

Lena Torell har utsetts till verkställande direktör för Kungliga Ingenjörsvetenskapsakademien. Hon är idag professor i fysik

vid Chalmers och arbetar som forskningsdirektör vid EU-kommissionens Joint Research Centre i Bryssel sedan 1998.

Ojämn könsfördelning på tre av fyra kurser

Det är mycket vanligare att högskolestudenter går på kurser med ojämn könsfördelning än på kurser med jämn könsfördelning. Det visar en analys som Högskoleverket gjort. Bara på en fjärdedel av alla kurser är könsfördelningen jämn. Idrotts-högskolan i Stockholm har den jämnaste könsfördelningen. Fördelningen är extra sned inom exempel vård-, teknik- och lärarutbildningarna.

Två av tre högskolor når inte målen

Två tredjedelar av landets lärosäten klarar inte att utbilda så många studenter som riksdagen har gett dem i uppdrag att göra. Det påverkar högskolornas ekonomi, eftersom ersättningen från staten baseras på antalet studenter och deras prestationer. Endast en tredjedel av lärosätena nådde upp till det så kallade takbeloppet – det maximala ersättningsbeloppet. Det visar Högskoleverkets analys av lärosätenas årsredovisningar.

De lärosäten som hade svårast att nå utbildningsmålen förra året var Växjö universitet, Högskolan på Gotland, Högskolan i Skövde, Högskolan i Trollhättan/Uddevalla, Lärarhögskolan i Stockholm och Mitthögskolan. De låg tio procent eller mer under takbeloppet. Bäst klarade sig högskolorna i Borås och Halmstad som hamnade fem respektive sex procent över takbeloppet. Umeå universitet låg 4,2 procent under takbeloppet.

Högre pedagogiska krav på nya professorer

Antalet professorer har ökat kraftigt och mycket tyder på att de nytillsatta professorerna har bättre pedagogiska meriter än sina kollegor. Andelen kvinnliga professo-

rer i landet har ökat med 22 procent. Detta är några av de effekter som den så kallade befordringsreformen hittills har haft, konstaterar Högskoleverket. När en lektor befordras till professor ska pedagogiska meriter värderas lika högt som vetenskapliga meriter. Större vikt läggs alltså på pedagogisk skicklighet än tidigare.

160 miljoner till miljö och ekologisk utveckling

Forskningen om miljö och ekologiskt hållbar utveckling, som är ett av regeringens åtta prioriterade forskningsområden, får nu totalt 160 miljoner kronor i höjda anslag under perioden 2002 till 2004. Sedan tidigare har riksdagen ställt sig bakom att grundforskning och forskarutbildning ska förstärkas med cirka 1,3 miljarder under perioden 2000 till 2003, meddelar Utbildningsdepartementet.

200 miljoner till höjd kvalitet

Resurserna till grundutbildning på universitet och högskolor inom ämnesområdena humaniora, samhällsvetenskap, juridik och teologi förstärks med totalt 200 miljoner kronor under 2002 och 2003. Resurserna per student, den så kallade prislappen, förstärks med 100 miljoner år 2002 och ytterligare 100 miljoner 2003. Höjningen motsvarar en förstärkning med ungefär sju procent. Ersättningen per student inom humaniora, samhällsvetenskap, juridik och teologi för år 2001 är 28 258 kronor.

STEFAN LYBECK

Unik demografi på Internet

TEXT & FOTO JONAS ERICSON

Sjuttion års demografiskt arbete finns nu tillgängligt på Internet.

I början av maj publicerade Demografiska databasen sitt unika material från Tabellverket, den svenska befolkningsstatistiken, som senare övertogs av Statiska centralbyrån.

– Det finns ingen motsvarighet till detta i hela världen, säger docent Peter Sköld, en av männen bakom projektet.

Sverige är det enda landet i världen som har årlig och heltäckande befolkningsstatistik från 1700-talet. Mellan 1749 och 1858 samlades enorma mängder information om befolkningen, ett material som fick namnet Tabellverket. Andra länder, som till exempel Frankrike och England, kom igång först omkring 100 år senare och inte ens då kunde de visa på samma ambitionsnivå och detaljrikedom.

– Orsaken till att detta jätteprojekt startades var att det fanns en strävan att åter skapa den Gudomliga ordningen i landet, säger Peter Sköld.

För att uppnå denna ordning krävdes kunskap om hur många innevånare det fanns, var de bodde, vad de jobbade med och så vidare. Med den informationen till hands trodde de sig sen kunna styra befolkningen till glest befolkade områden och till bristyrken.

Ambitionen var också att se till att folk gifte sig vid lämplig ålder och fick ett tillräckligt antal barn. Först då skulle det bästa möjliga sättet att styra ett land på bli möj-

ligt. Den Gudomliga ordningen skulle infinna sig i Sverige och landet skulle med lätthet kunna hysa 20-30 miljoner invånare inom ganska kort tid.

Men så blev det inte. Istället visade det sig att riket var betydligt mer åderlätet än väntat efter långvariga krig, svåra epidemier och missväxt. Det visade sig att Sverige endast hade ungefär två miljoner innevånare, vilket var en bråkdel jämfört med Frankrike och England. Stormaktstiden var definitivt förbi.

– **Det är detta material** som nu läggs ut på Internet och tillgängliggörs för forskning. Tabellverkets statistik användes aldrig till att skapa någon Gudomlig ordning, men istället kan vi använda den nu, säger Peter.

Peter berättar att en långvarig fas i Demografiska databasens arbete i och med detta är avslutad. Men det hägrar nya stora mål runt hörnet. Nu ska en befolkningsdatabas med lappmarkens samtliga församlingar förhoppningsvis upprättas.

– Jag tror att den samiska befolkningsdatabasen kommer att bli juvelen i Demo-

grafiska databasens krona. Jämför bara med Nordamerika; det här är samma sak som om det hade funnits kontinuerliga individdata över indianernas liv och livsöden när den nordamerikanska kontinenten koloniserades. I Sverige finns sådan information i kyrkböckerna, som berättar mycket om etniska möten, något som är ovärderligt för forskare i hela världen i dag.

Planer finns också på att Demografiska databasens material ska kunna användas i grundskolan.

– Det skulle kunna kombineras med traditionell skollitteratur för att skapa en mer levande undervisning. Vi hoppas att arbetet med detta kan komma igång under hösten, under förutsättning att Vetenskapsrådet är med och finansierar.

Besök Demografiska databasens hemsida på www.ddb.umu.se

Utan tvivel är materialet en guldgruva för forskare världen över och bör även kunna intressera svenska hembygdsvetenskapsforskare.

”För att syssla med kritiskt tänkande kan vi vara väldigt konservativa”

TEXT SUSANNE WIKLUND FOTO ROLF EKLUND

Döttrarna tycker hans arbete verkar tråkigt. Mycket papper, fundersamt stirrande, skrivande och sena kvällar. Han försöker koppla av med garagerockbandet på fritiden, men drog på sig magsår när han stressade fram sin avhandling. Kaffe i termos istället för kopp, bidrog.

Så han lever inte alltid som han lär. Nils Eriksson, lektor i sociologi, tillika ett av fyra huvudarbetsmiljöombud vid Umeå universitet. Nu är han aktuell som en av dem bakom den uppmärksammade kartläggningen av lärares och forskares arbetsituation. Han undervisar och forskar också kring arbetsmiljöfrågor. Avhandlingen som skrevs för fem år sedan behandlade psykosocial arbetsmiljö för kontorsarbetare, men att det blev forskarbanan var en slump.

Eftersom Nils gick ut gymnasiet på den tiden det bara var att välja och vraka mellan jobben, blev det under ett par år massaindusti, vårdhem och lärarvikariat. Olikartade verksamheter, men de hade alla en sak gemensamt: dåliga chefer.

– Innan hade jag aldrig funderat på att läsa vidare, eftersom jag inte hade något akademiskt arv att bära på mina axlar. Men tack vare de dåliga cheferna kom jag att intressera mig för arbetslivets villkor och sökte därför in på programmet för personal- och arbetslivsfrågor.

Jobb som personalare fick han också, på en statlig myndighet, men samtidigt blev han erbjuden att delta i ett forskningsprojekt om rehabilitering i arbetslivet.

Som förtroendevald huvudarbetsmiljöombud har han ingått i projektgruppen som har till uppgift att kartlägga medarbetarnas arbetsituation vid Umeå universitet. Först att undersökas var teknisk-naturvetenskaplig fakultet och medicinsk-odontologisk fakultet, står nu på tur.

Parallellt gjorde SCB på uppdrag av bland andra Sveriges universitetslärares förbund, en kartläggning rörande samtliga lärare och forskare vid universitetet. Det är också den senare som rönt stor uppmärksamhet i media.

– Tyvärr har en del frågor ryckts ur sitt sammanhang som exempelvis att 50 procent funderar på att byta jobb. I alla verksamheter är det många som någon gång funderat på att byta arbete, vilket jag också gjort. Det är där intressant att veta hur de som svarade mädde, men helheten är dessvärre alltid lite gråare och mer komplex än de saker vi får läsa om i tidningarna, konstaterar Nils.

Han vill dock på inget sätt förringa undersökningen som stämmer väl överens med den bild som finns inom teknisk-naturvetenskaplig fakultet. Det är tydligt att fler kvinnor än män inte mår bra i verksamheten.

– Men det finns inget fog för att de över 50 år skulle må sämre än andra, vilket vi fick signaler om för ett par år sedan.

De som forskar mycket och undervisar lite, är mer nöjda än de som undervisar mycket och forskar lite. De som undervisar mycket är bland annat mer besvärade av arbetsbelastningen.

– Poängen är att det här inte bara handlar om Umeå universitet, utan om hela högskolevärlden. Vi måste utveckla tydliga incitament för undervisningen. I dag får en väldigt duktig lärare en gyllene pekpinne av studenterna, medan en väldigt duktig forskare befordras till docent och får högre lön. Vi får inte glömma att det är från grundutbildningen vi rekryterar forskarna, säger Nils.

Namn

Nils Eriksson

Ålder

42 år

Yrke

Lektor i sociologi

Aktuell

Undersöker Umeå universitets arbetsmiljö

Projektgruppens kartläggning som görs på uppdrag av rektor, kommer att genomföras vid samtliga institutioner på universitetet och ska även omfatta teknisk och administrativ personal. När undersökningen är klar rapporteras resultatet på fakultetsnivå, men också till institutionerna som ansvarar för att ett åtgärdsprogram upprättas.

Han tycker också det är trist att en yrkeskår som ska syssla med kritiskt tänkande och nytänkande, ändå är så konservativ.

– Många slår ifrån sig och säger på en gång att ”det är ingenting för oss”. Men det finns

faktiskt alltid något att lära. Här tycker Nils att han som huvudarbetsmiljöombud har stöd hos nuvarande universitetsledningen. Både rektor och universitetsdirektör markerar väldigt tydligt i olika sammanhang att det finns lagar och förordningar som universitetet är skyldigt att följa. Vad man än anser om dem.

– Samtidigt är vi liksom många andra offentliga arbetsplatser långsamma och dåliga på förebyggande åtgärder. Hade vi arbetat på ett annat sätt är det en del punkter vi hade kunnat undvika att få kritik från Arbetsmiljöinspektionen, konstaterar Nils.

Jag tycker att det alltid är lika trist att möta uppfattningen att universitetet är en skyddad verkstad.

liksom många andra offentliga arbetsplatser långsamma och dåliga på förebyggande åtgärder. Hade vi arbetat på ett annat sätt är det en del punkter vi hade kunnat undvika att få kritik från Arbetsmiljöinspektionen, konstaterar Nils.

Men livet är inte arbete allena, ens om man så är en arbetsmiljöforskare. Eftersom Nils tycker om frisk luft springer han ofta och gärna.

– En tidseffektiv motionsform som gör mig psykiskt nollställd.

Annars är musik ett stort intresse. Han lyssnar väldigt mycket på musik, främst jazz. Men spelar också trummor.

– Vi har ett medelålders garagerockband som heter ”Roc Rouge” efter Guillou hjalte. Och på tisdagar sjunger jag i kör. Det är väl lite mer akademiskt.

Linnaeus-Palme visar vägen till samarbete

Anita Midbjer vid lärarutbildningen har besök av Erina Junius från Windhoek College of Education i Namibia. Erina tycker att den svenska våren är ganska kall med sina 2 plusgrader just denna dag, hemma i Namibia är det 28 grader. Den medhavda duken målad av namibiska elever värmer en smula.

– Kulturutbyte är viktigt och inom estetiska ämnen är det naturligt att vi intresserar oss för kulturella likheter och skillnader. Det säger Anita Midbjer, institutionen för estetiska ämnen vid lärarutbildningen, som kom tillbaka från sin planeringsresa i Namibia i slutet av mars.

Nu kan lärare och studenter i Sverige åka till länder i tredje världen för att utveckla kunskap och förståelse för länder utanför Europa – och vice versa. Linnaeus-Palme-programmet vill fördjupa samarbetet med universitet och högskolor i utvecklingsländerna.

Anita Midbjer valde att åka till Namibia och Windhoek College of Education. I slutet av april återgäldades besöket när hon och estetiska institutionen gästades av lärarutbildaren i musik, Erina Junius från College of Education i Windhoek. Syftet var att planera kommande lärar- och studentutbyten och att diskutera och kvalitets-säkra utbildningsprogrammen.

– Det här programmet är oerhört nyttigt för oss också, säger Erina Junius, det blir annars lätt så att lärare och studenter lever och verkar i mindre isolerade grupper på hemorten, men i och med detta ges vi möjligheten att se oss omkring i världen.

Linnaeus-Palme är ett utbytesprogram finansierat av SIDA som riktar sig främst mot länder i Asien, Afrika och Latinamerika. Karl-Erik Renhorn vid internationellt samarbete tycker att det är bra.

– Ja, lärare som åker till andra länder får erfarenhet av helt andra utbildningssystem och blir därmed bättre pedagoger. En annan viktig fördel är att vi på det här sättet kommer i kontakt med universitet utanför EU:s gränser, vilket är ovanligt. Umeå universitet har också visat stort intresse för programmet och ligger långt framme vad gäller antalet ansökningar.

Självva namnet Linnaeus-Palme syftar på Carl von Linné och Olof Palme, vilka båda satte tankar om globalisering i verket. Alla lärare och studenter välkomnas att söka; sista ansökningsdag är den 13 augusti.

TEXT & FOTO JONAS ERICSON

Disputation i Dar es Salaam efter studier i Umeå

Efter tre års studier vid Handelshögskolan har Donath R. Olomi disputerat i ekonomi vid University of Dar es Salaam.

– Finansiering från SAREC, SIDA:s forskningsorganisation, har gjort detta möjligt, förklarar Jan-Erik Jaensson, universitetslektor vid institutionen för företagsekonomi vid Umeå universitet och en av Donath R. Olomis tre handledare. Projektet, vars huvudsakliga syfte är att utbilda doktorer i företagsekonomi samt att få dem att stanna kvar i sina hemländer, innebär att sex afrikaner studerar vid Handelshögskolan i Umeå tre månader per år under tre år. Övrig tid arbetar de vid sina respektive moderuniversitet.

Samarbetet mellan Faculty of Commerce and Management vid University of Dar es Salaam och Handelshögskolan erhöll under första treårsperioden, som nyligen avslutades och alltså inkluderade sex afrikanska doktorander, 2,5 miljoner kronor från SIDA.

– Inför treårsperiod nummer två, som just har inletts, har vi fått 5,6

miljoner från SIDA. Detta skall även finansiera utbildning av afrikanska handledare här i Umeå, förklarar Jan-Erik Jaensson. Vår långsiktiga målsättning är dock att mer och mer av arbetet skall övertas av våra kolleger i Dar es Salaam.

Handelshögskolans samarbete med sydöstra Afrika omfattar fler länder än Tanzania. Institutionen för företagsekonomi har även kontakter med Zimbabwe (där den politiska situationen är mycket instabil), Botswana, Swaziland, Zambia och Uganda.

– Vi försöker bland annat uppmuntra ländernas forskare till dialog sinsemellan – och detta innan de riktar blicken norrut och västerut. Tyvärr är samarbetet mellan dessa afrikanska universitet inte speciellt utvecklat, avslutar Jan-Erik Jaensson.

TEXT STEFAN LYBECK FOTO DAN FROST

Donath R. Olomi, till höger, disputerade i Tanzania efter samarbete med Handelshögskolan. Till vänster om honom, en av handledarna Jan-Erik Jaensson, institutionen för företagsekonomi och Mariamu Nchimbi, doktorand från Tanzania som disputerar i höst.

Vid universitetsstyrelsens sammanträde den 24 april bestämdes att jämställdhetskommittén skulle döpas om till Jämställdhetsrådet med en förändring, nämligen att studentkårerna även får suppleantplatser.

Mandattiden för ledamöterna i rådet kommer att vara tre år. Fakultetsnämnderna och övriga med platser i jämställdhetsrådet har uppmanats sända in sina nomineringar senast den 30 maj. Universitetsstyrelsen antog också, vid sitt aprilmöte, Policy och handlingsprogram för jämställdhet 2001-2005. Dokumentet räcker fram till år 2005.

Det känns också bra att kunna meddela att Rektor har utsett en ny ordförande i Jämställdhetsrådet, Åsa Gunnarsson. Hon är docent på den juridiska institutionen och jag tror att hon kommer att bli en pådrivande ordförande.

Många glada hälsningar i sommarvärmen!

gunilla.alm@adm.umu.se
Jämställdhetssamordnare

Angående referatet av medicinsk-odontologiska fakultetens seminarium "Vem äger forskningsresultaten?" infört i Aktum nr 2, år 2001.

I Hans Fällmans i övrigt utmärkta reportage citeras jag avslutningsvis i ett antal frågor som tyvärr fått olyckliga formuleringar och därför kan feltolkas. Framförallt formuleringen "En än värre risk än oohederlighet i forskning måste väl vara att få girigheten som drivkraft?" är fel. Vad jag menade i diskussionen var att girighet, liksom andra mänskliga svagheter, kan få forskare att förvränga forskningsresultat eller undvika att publicera, det vill säga här kan grundläggande forskningsetiska principer hotas.

Bakgrunden till detta var framförallt inlägget av professor Björn Beermann från Läkemedelsverket som har gått igenom ett stort antal läkemedelsprövningar som startats (och därvid godkänts av

Läkemedelsverket) och följt upp vilka prövningar som sedan publicerats respektive aldrig publicerats. Här framgick med all önskvärd tydlighet att det fanns en skevhet i publiceringen så att undersökningar som gav för industrin icke önskat resultat aldrig blev publicerade.

Seminariets huvuduppgift var alltså att peka på risker som kan finnas när den fria forskningen blir alltmer beroende av vinstdrivande företag. Målsättningen var givetvis att försöka hitta den rätta balansen och bra riktlinjer för ett sådant samarbete.

GISELA DAHLQUIST, PROFESSOR
MEDICINSK-ODONTOLOGISKA FAKULTETENS
KOMMITTÉ FÖR ETIKFRÅGOR

AKTUM RÄTTAR

En lördagsmorgon tidigt i maj går jag ensam i skogen och lyssnar. Nyanlända entusiaster möter med smittande glädje redan några meter in på stigen. De ännu nakna lövträden lämnar rum åt morgonljuset, och fri sikt för flånören. Just så här års är det lätt att både höra och se.

De presenterar sig i rask takt: röd-haken, sångtrasten, svart-vita flug-snapparen, talgoxen med sina många olika läten, domherren med allom bekant utseende men desto mindre känd timbre, den för

dagen stumma men exotiskt bemålade nötskrikan, trädpip-lärkan på en liten mosse, kungsfågeln vars hjässband glimtar till vid en dunkel gran – ett sekundsnavt förbiglidande varsel om gula asplöv.

Snöiga rester av skidspår ligger kvar och marken blänker. Det mesta är intensivt ljus, allvarlig glädje och förväntan.

Som alltid i denna tid saknar jag min gamla lärare, för hans kunskaper men mest för hans vänskap. På någon av våra många promenader förmedlade Wille en gång det gåtfullt inspirerande dictum som han själv hade lärt av en äldre kvinna i nybyggerland: "skogen skrattar åt ingen".

En bit in på stigen kommer tankarna på jobbet tillbaka. Hur olika är inte perspektiven som måste hållas ihop! Också på universitetet våras och knoppas det, med hägrande utveckling inom räckhåll. Också där är glädjen dopad med allvar.

Camilla Hällgrens doktorandprojekt exemplifierar svensk skolforskning inför EU:s ministrar i Uppsala. Enheten för rehabilitering laddar om med dixielandstomp, dipsås och forskningsinfo så att gamla korridorer åter vibrerar av framtid. Med-odont fak släpper ut doktorandkalvarna på vårbyte en forskningens lördag och de yngsta minglar muntert med grånade gubbar framför löftesrika postrar. En av våra megastars, professor Helena Edlund, lägger Göran Gustafsson-priset till sin samling av utmärkelser och skärper ytterligare profilen som inspirerande vetenskaplig ledargestalt... Och samtidigt sjunker efterfrågan på högskoleutbildning!

Att vi lever i en brytningstid är en kliché, för det har människor alltid gjort. Men det är sant på samma banala sätt som att årstider växlar. I den krävande insikten behöver vi alla hjälpas åt.

INGE-BERT TÄLJEDAL
REKTOR VID UMEÅ UNIVERSITET

DISPUTATIONER

APRIL 2001

Carina Kärman Mårdh

Inst. för medicinsk biovetenskap
Genetic studies of amelogenesis imperfecta (AI): mapping and molecular characterization of candidate genes for the local hypoplastic form

Kent Löfgren

Pedagogiska inst.
Students fritids- och motionsvanor i Umeå och Madison. Ett bidrag till förståelsen av Pierre Bourdieus vetenskapliga metodologi

Richard Bindler

Inst. för ekologi och geovetenskap
Quantifying pollution inputs of Pb and Hg in the environment: a paleoecological approach

Erik Bergqvist

Inst. för nationalekonomi
Freight transportation. Valuation of time and forecasting of flows

Gideon Kwesigabo

Inst. för folkhälsa och klinisk medicin
Trends in the magnitude of Hiv infection in the Kagera region of Tanzania 1987–2001

Camilla Viklund

Kemiska inst.
Monolithic columns for analytical flow application. Strategies for controlling pore structure and chromatographic surface interactions

Anna Karlsson

Inst. för strålningsvetenskaper
Estramustine-binding proteins in brain tumours and normal brain

Linda Fahlén

Umeå centrum för molekylär patogenes
Regulation and funktion of LY49 receptors on NK cells and Tcells

Lu Li

Kemiska inst.
Functional regulation of the glucolipid synthesis in membranes

Michael Blomquist

Inst. för strålningsvetenskaper
High energy beam applications, beam modulations and motion uncertainties in radiotherapy

Lars-Gunnar Larsson

Inst. för folkhälsa och klinisk medicin
Snarkning och obstruktiv sömnapné: förekomst, riskfaktorer och förhållande till lungfunktion och luftvägssjukdomar

Mats Dynesius

Inst. för ekologi och geovetenskap
Spatial and evolutionary aspects of species diversity, species traits, and human impact with examples from boreal riparian and forest plant communities

Richard Pettersson

Inst. för historiska studier
Fädernesland och framtidsland: Sigurd Curman och kulturminnesvårdens etablering

M A J 2 0 0 1

Doris Grellman

Inst. för ekologi och geovetenskap
Top-down and bottom-up effects in a fennoscandian tundra plant community

Lena Karlsson

Inst. för moderna språk
Multiple affiliations: Memory and place in autobiographical narratives of displacement by (im)migrant U women

Bert Jonsson

Inst. för psykologi
The development of prospective control and object representation in young infants: From perceiving to prehension

Ann Öhman

Inst. för folkhälsa och klinisk medicin
Gendered professional development in a health profession – the case of physiotherapy

Thomas Hellström

Inst. för datavetenskap
Techniques and software for development and testing of trading strategies

Ylva Sterner

Inst. för samhällsmedicin och rehabilitering
Whiplash associated disorders – Accute and chronic consequences and some implications for rehabilitation

Elmars Rancans

Inst. för klinisk vetenskap
Suicidal behaviours in Latvia 1980 - 2000: Self-destructive tendencies in a society in transition

Ulf Höckerfelt

Inst. för integrativ medicinsk biologi
Effects of abdominal irradiation on neuronal VIP and substance P in the intestinal wall

Stefan Lehtipalo

Inst. för kirurgisk och perioperativ vetenskap
Regional circulatory adaptations to perioperative stress-related events. An experimental and clinical study

Nils Granberg

Inst. för litteraturvetenskap och nordiska språk
The dynamics of second-language learning

Rickard Sjögren

Inst. för strålningsvetenskaper
Electron contamination of proton beams

Tomas Lindh

Inst. för odontologi
The tooth-implant prosthesis

Witold Patoka

Statsvetenskapliga inst.
Crisis management in state-society conflicts. Solidarity, the state and the superpowers in the Polish Crisis 1980 – 81

Hans Pettersson

Statistiska inst.
Optimum in average and minimax designs for estimation of generalized linear models

Jayne M. Waterworth

Inst. för filosofi och lingvistik
Living in the light of hope: An investigation into agency and meaning

Erling Petersen

Inst. för kirurgisk och perioperativ vetenskap
Abdominal aortic aneurysms. Aspects on etiology and rupture

Karina Nilsson

Kulturgeografiska inst.
Migration among young men and women in Sweden

Per Göran Fahlström

Pedagogiska inst.
Ishockeycoacher. En studie om rekrytering, arbete och ledarstil

Venke Sörli

Inst. för omvårdnad
Being in ethically difficult care situations. Narrative interviews with registered nurses and physicians within medicine, oncology and paediatrics

Pär Nordquist

Inst. för arkeologi och samiska studier
Hierkeringsprocesser – om konstruktion av social ojämlikhet i Skåne, 5500–1100 f.Kr.

Håkan Appelblad

Kulturgeografiska inst.
The spawning salmon as a resource by recreational use. The case of the wild Baltic salmon and conditions for angling in north Swedish rivers

Niklas Arnberg

Inst. för klinisk mikrobiologi
Subgenus D adenovirus use sialic acid as cellular receptor

JUNI 2001

Marie Marklund

Inst. för odontologi
Treatment of obstructive sleep apnea with a mandibular advancement device

Michael Bromé

Inst. för kirurgisk och perioperativ vetenskap
Exogenous angiotensin II – an experimental study on integrated circulatory control in the splanchnic organs, the kidney and the heart

Tong Li

Inst. för odontologi
Bacterial adhesion and innate immunity in oral biofilm formation

Johan Olofsson

Inst. för ekologi och geovetenskap
Long-term effect of herbivory on tundra ecosystems

Sofia Lundberg

Inst. för nationalekonomi
Going once, going twice, SOLD! The economics of past and present public procurement in Sweden

Stefan Berg

Kemiska inst.
*The glucolipid pathway in *Acholeplasma laidlawii*. Functional and structural properties of three consecutive enzymes and similarities to orthologs in prokaryotes*

Mikael Eriksson

Umeå centrum för molekylär patogenes
Cellular and molecular analysis of natural killer cell interactions with target cells

David Haage

Inst. för integrativ medicinsk biologi
GABA-mediated transmission onto rat medial preoptic neurons and its modulation by the neurosteroid allopregnanolone

Anders Björkman

Inst. för konstvetenskap
Form Rörelse Ljus – en studie över Johannes Olivegrens kyrkoarkitektur

Kerstin Söderman

Inst. för kirurgisk och perioperativ vetenskap
Adolescent female soccer: Injury pattern, risk factors and prevention

Anneli Ivarsson

Inst. för klinisk vetenskap
On the multifactorial etiology of celiac disease: The Swedish epidemic explored by an epidemiological approach

Majen Espwall

Inst. för socialt arbete
Liksom vinden under fågelns vingar. Om kvinnors sociala nätverksrelationer i utsatta livssituationer

Sabine Harms

Inst. för ekologi och geovetenskap
*Predator – prey interactions between carnivorous plants (*Utricularia*) and littoral microcrustaceans*

Rickard Danell

Sociologiska inst.
Internationalization and homogenization: A bibliometric study of international management research

Bengt Wallner

Inst. för kirurgisk och perioperativ vetenskap
Endoscopic and morphologic characterisation of the gastroesophageal junction – with special emphasis on Barrett's esophagus

Anna Larsson

Inst. för historiska studier
Det moderna samhällets vetenskap. Om etableringen av sociologi i Sverige 1930–1955

Stefan Sandström

Inst. för fysiologisk botanik
*Iron deficiency responses of photosynthesis in the cyanobacterium *Synechococcus* sp. PCC 7942*

Peter G. Kling

Inst. för zoofysiologi
Metallothionein regulation and function in teleosts during metal- and free radical exposure

För datum och lokal se vår hemsida:
www.umu.se/umu/aktuellt/kalendarium.html

APROPÅ

ARBETSMILJÖ

Vilken är den viktigaste faktorn för dig för att du skall trivas i ditt jobb?

Tone Höstman, studievägledare vid Studentcentrum och Handels- högskolan:

– Lusten och arbetsglädjen – kort och gott. Lusten och glädjen måste finnas på arbetsplatsen och i arbetet för att jag skall må bra.

Vera Lidén, institutionen för moderna språk, studierektor och ämnesansvarig för ryska:

– Duktiga och intresserade studenter som vill lära sig något, samt trevliga arbetskollegor. Eftersom mitt jobb går ut på att lära ut, är det alltid kul med respons från studenterna.

Yngve Appelblad, hustekniker i Beteendevetarhuset:

– Att vid vissa tillfällen få vara ostörd, att inte alltid behöva stå till tjänst. För att undvika stress och för att skapa arbetslust behövs ostörda andningspauser i arbetet, som exempelvis raster och luncher.

TEXT STEFAN LYBECK
 FOTO JONAS ERICSON

...på Uminova Center

Bo Hammarström,
Linda Nyström och
Olof Lindahl pratar om
Samverkanshuset över
varsin kopp kaffe.

TEXT JONAS ERICSON
FOTO ROLF EKLUND

- Fikat är en viktig del av dagen, eftersom det egentligen är då vi träffas, säger Annika Wikström som jobbar med internationell innovationsutveckling. I dessa dagar kretsar kaffepratet mest kring de egna lokalerna som känns för trånga och om Samverkanshuset som känns ganska avlägset.
- De här lokalerna är egentligen inte anpassade för oss, säger koordinators Niclas Forsling.

På Uminova Center jobbar omkring 25 personer utspridda på tre våningar i Teknikhuset. Och det faktum att personalen inte är mer samlade på ett och samma ställe innebär ett problem, både för dem själva, men särskilt för besökare.

– Det är svårt att hitta hit för besökare som aldrig varit här. Uminova Center fungerar ju som en slags port in till universitetet, och då borde den porten vara enklare att hitta än vad den är i dag, menar Niclas Forsling.

Samverkanshuset skulle ha motsvarat precis de kraven, men nu är det osäkert om det blir verklighet eftersom det inte blir några Mål 1-pengar från EU. Medel har erbjudits av Kempe-stiftelsen, men bara under förutsättningen att någon annan finansierar, universitetet undantaget, skjuter till 20 miljoner.

– Men vi har inte gett upp hoppet än, säger Olof Lindahl som även han jobbar med innovationsutveckling.

Vi sitter några våningar upp i Teknikhuset i ett ganska stort fikarum som Uminova delar med TFE, Tillämpad fysik och elektronik. Trots att fönstren inte vetter ut mot gården, utan i stället in mot ljusgården, släpper de in mycket ljus. Vi har ockuperat den röda soffan med därtill hörande fåtöljer längst in i rummet.

Fikarast på Uminova Center. Från vänster, Niclas Forsling, Daniel Söderlind, Ullamaria Granåsen, Ann-Katrin Björner, Jonas Ericson (Aktum), Annika Wikström, Barbro Renkel och Bo Hammarström.

– Jag tror att det blir svårare att bedriva vår verksamhet utan Samverkanshuset, säger Niclas Forsling, trea från vänster. Regis Cabral och Mikael Häggström, till vänster, och Daniel Söderlind, till höger, håller med.

– De som hinner hit förs tar alltid soffgruppen, säger Barbro Renkel och skrattar. Ibland blir det TFE, men i dag blev det vi. Barbro jobbar tillsammans med Annika med den internationella innovationsutvecklingen.

Fikabrödet går åt och Niclas menar att de mindre företagen, främst från inlandet, sviks om det inte blir något Samverkanshus. Han får medhåll av kollegan Regis Cabral.

– Huset skulle ju innebära en satsning på inlandskommunerna också, och där är många av företagen mindre. Även alla studenter som skriver sina examensjobb åt företag i inlandet behöver huset.

De flesta åldersgrupperna är representerade i fikarummet denna eftermiddag. Daniel Söderlind tillhör de yngre och berättar att han arbetar med studentkontakter.

– Vi visar upp oss för studenterna och pratar företagsidéer och så vidare. Varje torsdag har vi

också något som heter student drop-in mellan klockan 15 och 17. Då får de besöka oss i stället.

Ullamaria Granåsen bedriver också uppsökande verksamhet. Hon jobbar med intern kommunikation och marknadsföring.

– Vi försöker profilera oss genom att besöka universitetets olika delar och prata om bland annat incitamentsavtalet, det är ett av verktygen för innovationsutvecklingen. I morgon ska vi till exempel till kirurgen.

En efter en börjar personalen återgå till sina arbetsrum på våningsplanen under oss. Ann-Katrin Björner, som bland annat arbetar med utbildningsprogram, säger att samtalen behandlat ganska typiska ämnen i dag, men med några undantag förstås. Undantagen stavas ishockey, Holmsunds manskör och sist men inte minst, trav. Men det blir ju fika i morgon igen, samma tid, samma plats.

RUNT FIKABORDET

är en ny reportageserie i Aktum. Här ska vi med jämna mellanrum besöka institutioner, enheter och liknande för att prata om vad som är på gång just där. Allt sker under avslappnade former runt fikabordet och fokus ska ligga på vår gemensamma arbetsplats, universitetet. Det blir helt enkelt en ny plattform att göra sin röst hörd på.

Om ni vill ha besök av oss, ring Jonas Ericson på 786 99 45, eller skicka e-post till aktum@adm.umu.se

Ekodemisk granskning

Svenska Ekodemiker är ett nationellt nätverk för föreningar som sysslar med olika aspekter av hållbar utveckling och är knutna till universitet och högskolor i Sverige. Idag finns det 45 medlemsföreningar. Ekodemisk granskning är en kampanj som drivs av Svenska Ekodemiker.

Syftet är att kartlägga den svenska högskolevärldens miljöinsatser med fokus på integrering av uthållighets- och miljöperspektiv i utbildningen. Under våren 2000 granskades 26 av Sveriges högskolor och universitet, dessutom rankades deras miljöarbete. Under våren 2001 kommer ett antal rundabordssamtal att hållas för att följa upp granskningen. I maj månad deltog Umeå universitet i ett sådant samtal.

Tänk nytt, tänk hållbart, tänk nu!

Helt nya grepp behövs i miljöpolitiken. Dialoger och frivilliga överenskommelser måste användas mer i miljöarbetet. Det anser Miljövårdsberedningen, regeringens råd i miljöfrågor. Beredningens betänkande, "Tänk nytt, tänk hållbart", föreslår att regeringen inrättar en nationell motor som ska vara sammanhållande i detta arbete.

Vätgas på frammarsch

I USA har en forskargrupp lyckats framställa vätgas genom att stressa grönalger. Liksom cyanobakterierna kan grönalger tillverka vätgas med hjälp av fotosyntesen. Stora anläggningar med bassänger där grönalger odlas planeras, och projektet anses ha stor ekonomisk potential. Även Island har profilerat sig som vätgasnation.

Mängden insamlad pappersavfall måste öka – tillsammans klarar vi det!

För att uppnå universitetets miljömål om att öka insamlad mängd pappersavfall med 20 procent måste vi alla hjälpas åt. Vi har till skillnad från föregående år minskat andelen, men tillsammans kan vi vända trenden.

marie.adsten@adm.umu.se
Miljösamordnare

Lyckad elektronik- och dataingenjörsutbildning i Pajala

Det så kallade Pajala-projektet är nu avslutat. 28 studenter i Pajala har slutfört en treårig akademisk ingenjörsutbildning i Umeå universitets regi.

"Pajala-studenterna", som från början var 39 stycken, har bestått av en tredjedel kvinnor och åldersfördelningen har sträckt sig från 23 till 48 år. Kvinnorna har varit något äldre männen.

Av studenterna var 45 procent arbetslösa när de började studera. Hela 79 procent av studenterna är positiva till att studera på distans i Pajala. Dock anser en stor majoritet att de inte har känt någon samhörighet med Umeå universitet. Dessutom är de flesta studenterna kritiskt inställda till det låga intresset från de lokala företagen.

Vad gäller framtiden och om studenterna har tänkt stanna i Pajala eller flytta till annan ort, är skillnaden mellan könen stor. Hälften av kvinnorna stannar kvar i Pajala även om de inte får arbete där, medan bara en man stannar även om han inte får jobb.

Maria Asplund, forskningsassistent vid Centrum för regionalvetenskap (CERUM) noterar att projektet har bidragit till att nya grupper har lockats till högre utbildning. Samtidigt har den könsmissiga snedrekryteringen vid ingenjörsutbildningar motverkats.

STEFAN LYBECK

Helena Edlund får Göran Gustafsson-pris

Helena Edlund, professor i molekylär utvecklingsbiologi vid Umeå universitet, är en av årets fyra Göran Gustafsson-pristagare.

Helena Edlunds insatser har stor betydelse för den utvecklingsbiologiska forskningen, men är också viktiga för diabetesforskningen. Hon har genom uppmärksammade cellbiologiska och molekylärgenetiska undersökningar identifierat en rad kontrollfaktorer som har med bukspottkörtelns utveckling och funktion att göra.

Göran Gustafsson-priset är det mest åtråvärda priset för

en ung svensk forskare. Förutom ett personligt pris på 100 000 kronor får varje forskare nämligen ett mycket generöst tilltaget forskningsanslag, i år höjt från 3 miljoner till 4,2 miljoner kronor fördelade på tre år.

Övriga tre pristagare är Pär Nordlund och Mikael Passare, båda Stockholms universitet, samt Reinhard Fässler, Lunds universitet.

STEFAN LYBECK

IRT höjer datasäkerheten

Incident Response Team, IRT, är en resurs för hela Umeå universitet, placerad vid Umdac.

En av IRT:s uppgifter är att hantera och utreda misstänkta incidenter rörande datorer, som till exempel missbruk av datorresurser, intrång, intrångsförsök och oetisk förfarande. Teamet ägnar sig också åt säkerhetshöjande arbete genom att ge information och råd i säkerhetsfrågor vid installationer av datorsystem.

STEFAN LYBECK

DIVERSE

UTHYRES

Radhus på Mariehem, ett år från och med 5 augusti 2001. Trevligt läge med utsikt, 4 sovrum, garage.

KNivbrant@aol.com

4 rok nära universitetet uthyres läsåret 2001/02

Vi skall resa utomlands och önskar därför hyra ut vår lägenhet på Östermalm fr.o.m. 1 augusti t.o.m. 1 juni (endast hela perioden). Gångavstånd till universitetet och sjukhuset, nära centrum. Möblerad. Månadskostnad (inkl. bl.a. bredband) 6 560 kr.

För mer information, kontakta Per eller Maria Wisselgren, ank. 5456, 13 73 55 eller Per.Wisselgren@histstud.umu.se

Hus i Kassjö, uthyres i andra hand i ungefär ett år. 157 kvadratmeter stort och cirka 35-40 minuters bilväg från univ. Månadshyra ca: 6 500 kronor. Kontakta Anders Hofer, Tel: 786 97 19, 391 12.

BOSTAD FÖR GÄSTFORSKARE

Japansk gästforskarfamilj önskar hyra möblerad lägenhet eller villa för perioden augusti 2001 – augusti 2002, eventuellt ytterligare ett år. Svar till:

ingalill.backstrom@physiol.umu.se

Aktuellt i BildMuseet

Alexandra Skarp: Antonia och Alexandra, 1999

10.6 – 2.9

Alexandra Skarp
Målningar

Dick Bengtsson: Landskap med kyrka, 1969

t o m 2.9

Dick Bengtsson
1936 – 1989

Niki de Saint Phalle: Modellen till HON, 1966

Nittonhundratalet

Konst från bl a Moderna Museet
och Stiftelsen Helge Lindens Minne

10.6 – 26.8

Boris Mikhailov
Fotografier

10.6 – 2.9

Annie Ahl – Wall of Lovers

Johan Celsing – Arkitektur

PROGRAMVERKSAMHET MAJ/JUNI

Söndag 27 maj kl 14.00
"Dick Bengtsson – en konstens 1970-talsikon".
Professor Roland Spolander föreläser i
utställningen

Lördag 9 juni kl 14.00
Arkitekt Johan Celsing föreläser om
sina aktuella projekt – Konsthall, Högskola,
Bostäder.
Lokal: Hörsal G, Humanisthuset, Umeå
universitet. Arr: Inst för konstvetenskap.

Se separat program för symposiet
"Arkitektur och människor"

Söndag 10 juni kl 14.00
Sommarens utställningar öppnar:
Annie Ahl – Wall of Lovers
Johan Celsing – Arkitektur
Boris Mikhailov (fotografier)
Alexandra Skarp (målningar)

För aktuellt program se: www.umu.se/bildmuseet

BildMuseet
U M E Å U N I V E R S I T E T

Öppet: tis 12–20, ons–lör 12–16, sön 12–17, mån stängt. Kaféet öppet lördagar och söndagar
Sommaröppettider (18.6 - 19.8): alla dagar 12–17
Tel 090-786 52 27, info@bildmuseet.umu.se, www.umu.se/bildmuseet

Nytt pedagogiskt program

Snart går de välkända utbildningsklassikerna Muntlig kommunikation (Muk) och Lärarkunskap (Lärk) i graven. De ges sista gången till hösten och ett nytt pedagogiskt program sjösätts våren 2002. Översynen av programmet harmoniseras med det pedagogiska handlingsprogrammet. Även den franssonska utredningen, SOU 2001:13, om nya villkor för lärande och universitetspedagogisk förnyelse, har fått påverka.

Tankarna kring programmet i korthet: Den universitetspedagogiska grundutbildningen planeras för tio veckor mot nuvarande sex. Programmet utvecklar den övnings- och erfarenhetsbaserade pedagogik som kännetecknat tidigare kurser. Kommunikation och lärarkunskap integreras i en ny struktur som speglar det moderna universitetets mångfacetterade pedagogiska uppdrag.

Programmet byggs med moduler (motsvarande 1,5 veckor heltid) som är valbara efter individuella behov och intressen. Ett baspaket med grundläggande universitetspedagogik "steg 1" och en teoretiskt mer fördjupad "steg 2" rekommenderas för den pedagogiskt oerfarne läraren. Andra valbara moduler som vi idag ser är: Lärande och IT, Casemetodik och Forskarhandledning. En modul med Individuellt projekt tänker vi skall ingå för alla.

Mycket lite om en stor sak, men nu vet du i alla fall att något är på gång...

Slutligen – är du pedagogiskt diskussionslysten? Som ett led i att skapa nya forum för gränsöverskridande pedagogiska diskussioner vid Umeå universitet kommer UPC varje månad under läsåret att ge möjlighet att diskutera pedagogiska frågor i ett webbforum.

Se www.upc.umu.se/verksamhet/manadens_diskussion.html

Kerstin Asplund
upc@adm.umu.se

Universitetspedagogiskt Centrum, UPC

Ny inredare inreder nya lokaler

Dagmar Jonsson är universitetets nya inredare.

Ett av hennes första uppdrag blir att leda upphandlingen av inredningen i polisutbildningens lokaler.

Dagmar Jonsson har tidigare arbetat på J&W Arkitekter (före detta VAB Arkitekter) i 28 år och Temaform Interiör i ett och ett halvt år. Hon har således gedigen erfarenhet av inredningsfrågor och har arbetat både som konsult och i försäljningsledet.

Dagmar kommer både att arbeta med inredandet av universitetets olika lokalprojekt samt ha ett övergripande ansvar för inredningsstandarden i våra gemensamma lokaler.

– Naturligtvis känns det som en stor och stimulerade utmaning att arbeta inom

Umeå universitet. Glädjande nog har redan flera institutioner hört av sig. Jag kommer också att ansvara för upphandlingen av inredning till polisutbildningens nya lokaler i Beteendevetarhuset, säger Dagmar Jonsson.

Institutionerna välkomnas att kontakta henne, till exempel om de vill ha ett inredningsförslag eller hjälp med upphandling.

TEXT STEFAN LYBECK

FOTO JONAS ERICSON

Tillsammans gör vi verklighet av din idé

Söker du ett smart sätt att utveckla en idé, samtidigt som du vill fortsätta med din forskning? **Incitamentsavtal** kan förvandla din idé till en kommersiell framgång. Våra olika avtalsmodeller innebär bl a att du slipper den ekonomiska risken samtidigt som du och din institution får möjlighet att ta del av den framtida vinsten.

Vi vill att nästa stora uppfinning ska bli din.

Hör av dig till oss på Uminova Center så berättar vi mer.

Uminova Center
Umeå universitet, 901 87 Umeå
Tel: 090-786 71 00. Fax: 090-786 66 85
E-post: contact@uc.umu.se
Internet: www.uminova.se

BLIR NÄSTA
STORA
UPPFINNING
DIN?

NAMN
ÅLDER
KOMMER FRÅN
I UMEÅ
NU

Eva Erson
59 år
Eskilstuna
Exakt 20 år, mellan 1978 och 1998,
först student, sedan anställd vid
Institutionen för nordiska språk,
disputerade 1992, engagerad
i Kvinnovetenskapligt forum
Södertörns högskola

V
?
VAD HÄNDE SEN...

...Eva Erson?

Hur hamnade du på Umeå universitet?

– Trots att jag var duktig i geografi när jag var skolelev så var mina föreställningar om avståndet mellan Umeå och fjällvärlden helt felaktiga; jag trodde fjället låg inpå knuten. Jag valde Umeå dels för att jag ville ha nära till detta fjäll och för att jag redan hade en del vänner där – just från mina fjällvandringar.

Väl i Umeå öppnades många nya spännande dörrar (idéhistoria, filosofi, feministiska studier). Mina nya vänner "tvingade" mig in i en inre och yttre utveckling som jag hade hungrat efter och välkomnade. Jag bestämde mig för att stanna. Efter de första fyra åren anställdes jag på Institutionen för nordiska språk.

1992 disputerade jag på en avhandling med en fullkomligt obegriplig – men vacker – huvudtitel "Det är månen att nå...". Den är ett citat ur avhandlingen.

Överhuvudtaget har mina 20 år i Umeå gett mig väldigt mycket. Jag är tacksam för dem – och har alltid varit det.

Varför lämnade du Umeå universitet?

– Min utgångspunkt var ju från första början att bara stanna ett år. Det är väl ett gott betyg för Umeå att jag faktiskt stannade 20 år! Men jag har alltid längtat efter min barndoms sörmländska eklundar och vitsipps- och blåsippsbackar på vårarna, efter längre somrar och ett annat odlingsklimat.

Dessutom har jag min familj och många vänner i Mälardalen som jag ville ha större närhet till. Sedan lockades jag av att börja med något nytt och sökte till Södertörns högskola. Alla institutioner

tycks ju stelna i strukturerna med åren och det kändes helt enkelt roligt att få ny stimulans och utveckla nya idéer.

Vad gör du nu?

– Nu finns jag inom ämnet Svenska/Retorik vid Södertörns högskola. Jag undervisar framförallt inom vetenskapligt och kreativt skrivande, inom språksociologi, främst med inriktning på kön/genus. Sedan 1999 upptas dock en stor del av min tid av att jag är ansvarig för ämnet Svenska/Retorik.

Jag är också ledamot i högskolans Utbildnings- och Forskningsnämnd, som har det övergripande ansvaret för grundutbildningen och forskningen inom humaniora, samhällsvetenskap och teknik. Det är slitsamt, men jag måste säga att det också känns väldigt meningsfullt.

Vad minns du som mest positivt från din tid här?

– Det var den gemenskap jag kände vid Institutionen för nordiska språk. Jag kunde bli frustrerad av trögheten ibland,

men gillade människorna. Vid universitetet var det också länge så att man lätt kom i kontakt med människor från andra institutioner. Härligt! En mycket betydelsefull länk i min hemkänsla vid universitetet var mitt engagemang i Kvinnovetenskapligt forum, där (framförallt) kvinnor från olika ämnen sammanstrålade och där kritiska diskussioner och intressanta uppdrag hopade sig.

Inte heller där var vi alltid överens, där fanns både motstånd och stimulans, men det gav luft under vingarna. Det var krävande och utvecklande för mig. Där utvecklades också för mig flera betydelsefulla vänskapsband.

Negativt då?

– Det jag upplevde som mest negativt hade med en tilltagande snålhet att göra, det kändes stelt, läst och förkrympande. Jag såg att många människors kompetens inte användes och att utvecklingsidéer inte uppmuntrades. Detta är väl inte specifikt för Umeå universitet utan har kanske mer med traditionella, stelrande strukturer att göra.

Kommer du tillbaka till Umeå?

– Nej, det gör jag inte. Men jag har flera värdefulla vänner där som jag gärna besöker, när tid och tillfälle ges – fast de kommer oftare till Stockholm. Och så blir det ju en och annan disputation i Umeå som jag vill vara med på!

TEXT STEFAN LYBECK
FOTO ROLF EKLUND

Arbetsmiljö och magistervälde på politiskt korrekt universitet

Det är dags att följa upp det som VK den 3 april rubricerade som "Maktens arrogans vid universitetet", om nedsättande behandling av vår personal. Därav nya välmenande pålagor som avrapporteringar och obligatoriska (!) kurser, till exempel ledarskap för prefekter, handledning för handledare och pedagogik för bland andra blivande docenter (jämför Ekstrand i Universitetslärares 6/2001). Förhoppningsvis klarar man då utbildningar med mindre lärartäthet- och kompetens, med studenter som har sämre förkunskaper i det nya industriella och virtuella universitetet med sina "nya villkor för lärandet" (SOU 2000:13).

Svartlistning och repressalier är svåra att förhindra eftersom när någon påtalar missförhållanden så anses det av vissa som ett större brott än att skapa dem. Att till exempel informera rektor anses också av dessa klandervärd och leder till repressalier som en motreaktion på att denne på ett uppskattat och rättframt sätt ingriper i berörda ärenden. Att översätta arbetsmiljö till att gälla att en privilegierad tyst majoritet "trivs" eller inte klagar, och att inte varenda lärare kan tycka att det är ett "himmelrike", bortser från att demokrati i högsta grad gäller att också beakta minoriteter och tillförsäkra deras integritet.

Det blir allt mindre utrymme för reflektion och analyser av välmenande reformer som bortser från universitetets särart. Genom att förespegla befordran till lektor och professor utan de annars överallt besjungna välsignelserna av "konkurrens" (om begränsat antal tjänster) så tillförsäkrade man ett brett fackligt och politiskt stöd för en billig reform. Antalet lärare med finare titlar ökar utan att

behöva tillföra motsvarande medel för löner eller forskning. Man betalar med titlar och sönndrar bland dem som skall samsas om fördelningen av det oförändrade löneutrymme med grund i chefers infantila betygssättning av medarbetare. Därmed avskaffas också genom lågnivellering de "odemokratiska" professorsprivilegierna och oavsättligheten samtidigt som nya rättsfall undergräver övrigt anställningsskydd och öppnar den administrativa vägen för avsked av lärare med grund i anonyma kursvärderingar. Och lärarna blir fråntagna de medel som erfordras för det akademiska självstyret (Rothstein i Universitetslärares 6/2001). En ogenomskinlig individuell lönesättning undergräver fackföreningarnas styrka och försvagar ytterligare benägenheten att uppbåda civiltkurage. Den märkligt nog sent upptäckta "tredje uppgiften" om påstådd samhällsrelevans med marknadsföring och försäljning har lett om inte annat till merarbete för att överta statens finansiella ansvar för en frikostig utbildningsexpansion. Det finansierar också valröster som tillfaller de politiker som tros ha breddat rekryteringsunderlaget till de universitet som blir sämre högskolor (och skall uppvägas av nya elituniversitet).

Journalister visar större intresse för att förvalta och offentliggöra lärares erfarenheter än prefekter och dekaner visar intresse för sina medarbetares åsikter och för avgångsintervjuer med utbrända som slutar sina anställningar och uppdrag. Man skall dock rent allmänt inte skylla på cheferna, då uppdragen kräver svåra personliga uppoffringar för vilka de inte kan räkna med egentligt erkännande utom stillandet av eventuell maktthunger eller chans till eget imperiebygge. Där-

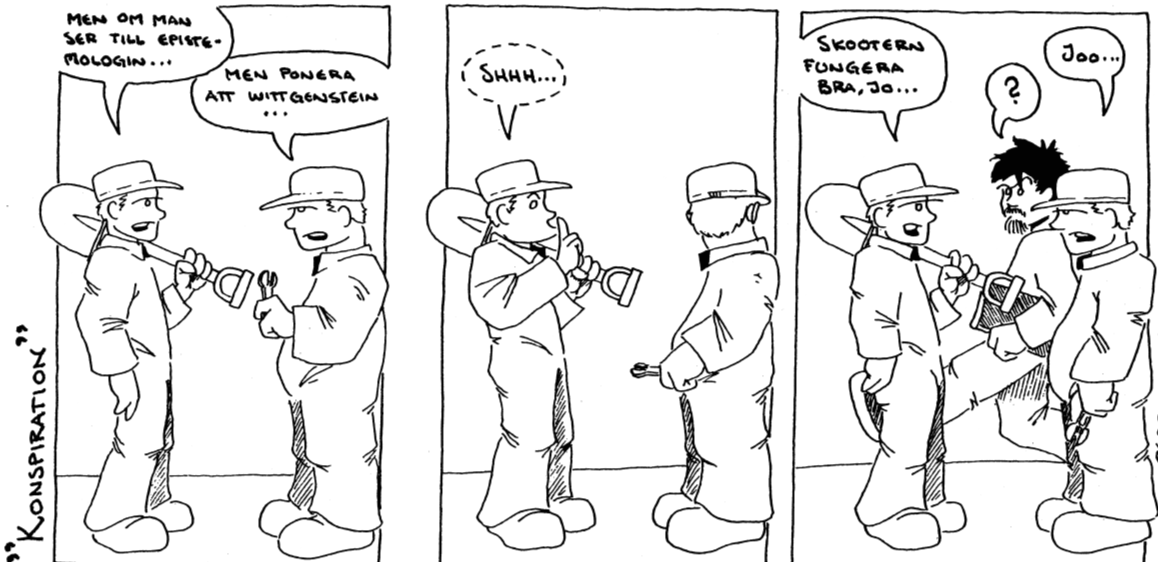
för kan en påpasslig yngre prefekt vilja hoppa av det fyraåriga uppdraget efter bara ett år, dock tillräckligt länge för att kunna lista det i sin meritförteckning.

Problemen kan ej åtgärdas enbart med hjälp av universitetsinterna statistiska data utan kräver också en omgivningsanalys och extern opinionsbildning med hänsyn till universitetets historiska kontinuitet. Folk blir inte utbrända om de tror på vad de kämpar för. Det är alltså en intellektuell uppgift, inte minst för universitetsväsendets strateger att inse att arbetsmiljö är ett tvivelaktigt övertagande av ett begrepp som skapades för industrin före kunskapsföretagens tidsålder. Vår arbetsmiljö- och ledarskapsutveckling sammanfaller inte främst med obligatoriska kurser och expansionspengar utan med att hålla liv i universitetet som idé. Dit hör de kritiska röster som bland annat vissa dekaner och prefekter trots honnörssord om demokrati och dialog idag skamligt nog på ett förnedrande sätt lämnar obeaktade och ihjältystade.

KRISTO IVANOV
PROFESSOR

Vill du debattera i Aktum?
Ring redaktionen,
786 99 45
eller e-posta:
Aktum@adm.umu.se

Skicka din korsordslösning till Aktumredaktionen och vinn! Den först öppnade rätta lösningen vinner ett presentkort på Akademibokhandeln.

Lösningarna till huvudbry Aktum 2/2001 finns på webben. Adressen är www.umu.se/infoenheten/umu_intert/aktum.html

Alma, Bang och Anna

Skrivande kvinnor har funnits åtminstone sedan Sapphos dagar men kvinnliga journalister är något ganska nytt i historien. I vårt land känner vi till någon enstaka från tidigt 1700-tal som blygt döljer sig bakom pseudonym, till exempel "en obekant Fruentimbers Skugga". Margareta Momma hette hon antagligen.

Mot slutet av 1800-talet blev kvinnorna i pressen lite fler, men benämningarna litteratör, tidningsman och de nedsättande murvel och bladneger, alla signalerade de att yrket var männens. Under 1900-talet blev yrkesbeteckningen journalist vanlig och nu satte också Elin Wägner ett namn på tidningskvinnan: hon började kallas pennskaft. Men ännu långt in på 1900-talet ansågs det ofta räcka med en kvinna på redaktionen.

Att kvinnor själva blev tidningsutgivare var ännu mer ovanligt och det kunde sluta med förskräckelse. Ett öde värt att minnas är Alma Åkermarks. Hon gav ut Framåt i Göteborg mellan 1886 och 1889. Alma verkade för kvinnans intellektuella och moraliska utveckling: hon skulle ha rätt till utbildning, arbete och lika lön samt få rösträtt liksom mannen. Framåt öppnade sina spalter för de radikala åttitalsförfattarna i Norden och detta blev tidskriftens öde. Alma publicerade en novell av pseudonymen Stella Kleve (Mathilda Malling), där en kvinna tilläts ha erotiska fantasier och sexuella känslor, vilket väckte stor anstöt. Annonserna backade ur och rättänkande medborgare både i Göteborg och runtom i landet ropade fy och usch. Alma kämpade dock vidare men måste till slut ge upp. Paret försökte sig på tidningsutgivning också i Finland, men då mannen blev sjuk i TBC och dog utvandrade Alma till Amerika. Där arbetade hon bland annat på fabrik, blev nästan blind men kunde med hjälp av vänner återvända till Sverige.

Att skriva är livsviktigt anser den arbetande pensionären Birgit Pettersson

Hela tiden i Amerika skrev hon, mest brev, men hon hade också ambitionen att publicera sig. "Jag håller på att skriva en liten bit. Om den blir bra skall jag sända den till din tidning", hette det i ett brev till Henrik Hedlund, Handelstidningens redaktör. Alma dog 1933, åttio år gammal. "Ett tappert fruntimmer ... som, trots de nederlag hon lidit, dock gett oss ett vackert exempel på en outtröttlig strävan", skrev Yrjö Hirn i sin dödsruna.

Då Bang, Barbro Alving, efter studentexamen sommarvikarierade på Stockholms Dagblad 1928 blev Ella Taube hennes "journalistiska mamma", men den som fick en helt avgörande betydelse för hennes livsriktning var Elin Wägner, författare, pacifist och kvinnokämp. Bang mötte henne då hon var redaktionssekreterare på Idun, precis som Elin tidigare.

Till Dagens Nyheter kom Bang 1934 och stannade i 25 år. Då slutade hon i protest mot Tingstens hållning i atombombsfrågan. Tre år innan hade hon suttit i fängelse för civilförsvarsvägran, också en konsekvens av hennes radikalpacifism. 1958 blev hon katolik. Hon fortsatte som journalist på Vecko-Journalen och i radion. I slutet av sitt liv var hon sjuklig, drabbades av afasi och kunde de sista åren inte skriva alls. Hon dog 1987.

Bang var en av Sveriges främsta journalister från mitten av 1930-talet och flera årtionden framåt. Genombrottet kom med Berlinolympiaden, då hon rapporterade frispråkigt från Hitlers Tyskland och blev så gott som portförbjuden. Artiklarna från spanska inbördeskriget, finska vinterkriget och andra krigsfronter befestade hennes berömmelse. Bang var en genuin reporter och när hon äntligen 1947 kunde ge sig ut på en jordenruntresa kändes det som att komma upp från botten av en brunn.

Men denna lysande skribent och älskade radioröst kämpade hela sitt liv med demonerna. Prestationsdjuvelen gav henne skrivkramp och ibland kollapsade hon. Den mycket manliga journalistvärld hon levde i – med stress, drickande och nattsudd – var inte lätt att förena med vardagen som ensamstående mamma. Först när hon fann sin livskamrat, Viran i Käringkäserierna, fick hon en fast punkt i sitt liv.

Anna Christensen, professor i juridik men också kolumnist i DN och därmed en sentida kollega till Bang, dog nyligen i cancer. In i det sista arbetade och skrev hon, med doktorandhandledning och på artiklar som hon önskade få publicerade efter sin död. Hon ville visa att det är möjligt att dö medvetet och med värdighet – trots svåra plågor och sjukdomens allt hårdare grepp om kroppen och dess funktioner. Genom att öppna skriva om de nästan outhärliga smärtorna men också om de möjligheter till hjälp och lindring som finns idag, ger hennes artiklar oss alla mer tillförsikt och mod inför den död som väntar oss alla.

Också Anna, liksom Bang, var ett tappert fruntimmer.

TEXT BIRGIT PETERSSON
FOTO JONAS ERICSON

Vill du också kåsera i Aktum?
Kontakta redaktionen på telefon 786 99 45
eller via e-post: aktum@adm.umu.se